

Η βλακεία: από την υπερθέρμανση της γης στην υπερθέρμανση της οικονομίας

1. Κρίση και όνειρα

Υπάρχει μια ταινία του ιάπωνα σκηνοθέτη Ακίρο Κουροσάβα με τον τίτλο *Τα όνειρα*. Ήταν μια από τις τελευταίες του δημιουργίες, γυρισμένη εδώ και πολλά χρόνια. Και αυτό που θυμάμαι από αυτήν είναι κάτι σαν όνειρο, από εκείνα τα όνειρα τα κινηματογραφημένα από τον Κουροσάβα.

Ένα απ' αυτά θα προσπαθήσω να το θυμηθώ τώρα, όπως μπορώ, με τόσα χρόνια στο μυαλό μου και με τις ατέλειες του ονείρου. Στη σκηνή εμφανίζεται μια μητέρα με την κορούλα της δίπλα στη θάλασσα. Από το θαλάσσιο ορίζοντα, με έναν ουρανό αδιευκρίνιστου χρώματος, ξαφνικά φτάνει στη μητέρα η εικόνα μιας κόκκινης έκρηξης, κάτι σαν μια μικρή κόκκινη ανεμώνη. Η μητέρα δεν ξέρει περί τί-νος πρόκειται. Πλησιάζει ένας άνδρας που κι αυτός επίσης κοιτάζει και η μητέρα τον ρωτάει τι είναι αυτό. «Εξερράγη ένας πυρηνικός αντιδραστήρας», απαντάει ο άνδρας. «Και τώρα;», λέει η μητέρα. «Τώρα... θα έρθει ένα κόκκινο σύννεφο από τον τόπο της έκρηξης που θα σκοτώσει τα φυτά και τα πουλιά...». «Ωχ!, τι φρίκη!», λέει απελπισμένη η μητέρα. Τότε βλέπουν να έρχεται ένα κόκκινο σύννεφο από τον θαλάσσιο ορίζοντα, που τους τυλίγει εντελώς. Η μητέρα αγκαλιάζει σφιχτά την κορούλα της ρωτώντας τον άνδρα: «Και τώρα;». Ο άνδρας παρατηρεί τον ορίζοντα και αποκρίνεται: «Τώρα... θα έρθει ένα κίτρινο σύννεφο που θα σκοτώσει ακαριαία όλα τα ανθρώπινα όντα». Πετρωμένη, βουβή η μητέρα αγκαλιάζει την κορούλα της. Το κόκκινο σύννεφο διαλύεται και από τον ορίζοντα έρχεται ένα άλλο μεγάλο και όμορφο σύννεφο με κιτρινωπή απόχρωση. «Γιατί, γιατί συνέβη αυτό;», ουρλιάζει η μητέρα, ενώ το κίτρινο σύννεφο αρχίζει να τους τυλίγει. Ο άνδρας απαντά: «Για μια βλακεία».

* Ο Eduardo Rosenzvaig είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Τουκουμάν (Αργεντινή). Το κείμενο είναι ομιλία που έγινε στο Πανεπιστήμιο της Γκουανταλαχάρα (Μεξικό) το Νοέμβριο του 2008.

Πράγματι, είχε συμβεί η χειρότερη βλακεία...

Τέλη Οκτωβρίου του 2008. Στην παγκόσμια συνδιάσκεψη που οργανώθηκε στο Πεκίνο για την αντιμετώπιση της υπερθέρμανσης του πλανήτη οι εκπρόσωποι προχώρησαν σε μια αλλαγή της ατζέντας της συζήτησης. Αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν την παγκόσμια οικονομική κρίση. Για να σώσουν όχι τη ζωή, αλλά τις τράπεζες. Αναζητώντας στρατηγικές όχι για να προστατέψουν το πλούσιο ανθρωπino γονιδίωμα, αλλά τις τεράστιες χρηματιστηριακές φούσκες. Για να διαφυλάξουν όχι τα κύτταρα, αλλά τους χρηματιστηριακούς τίτλους. Στο φόντο της συνάντησης, από έναν ουρανό αδιευκρίνιστου χρώματος, ξέσπασε μια έκρηξη. Στην αρχή ήρθε ένα κόκκινο σύννεφο κι ύστερα η μεγάλη κιτρινωπή ομίχλη. Σκέπασε όλους τους καθισμένους συνέδρους. Κάποιος ρώτησε: «Γιατί;». Ένας άλλος, πίνοντας νερό από ένα πλαστικό ποτήρι τέλεια αποστειρωμένο απάντησε: «Για μια βλακεία».

Πια δεν πρόκειται γι' άλλο πράγμα, παρά για τη μοίρα του πλανήτη. Για τη φρόνηση απέναντι στη βλακεία. Για ένα ελάχιστο της διαύγειας κόντρα στην τόση καταστροφική ηλιθιότητα.

...

Είδα ένα όνειρο.

13 Οκτώβρη του 2008, Δευτέρα, ανακοινώνονται τα τεράστια ποσά που η Ευρώπη, ακολουθώντας τις Ηνωμένες Πολιτείες, θα ρίξει όχι στην οικονομική αγορά, όπως όλοι πίστευαν, αλλά στη διάσωση του Πλανήτη, για να αποφευχθεί έτσι μια παγκόσμια καταστροφή από το σύνδρομο του θερμοκηπίου. Οι μετοχές ανεβαίνουν με αυτή την απρόσμενη είδηση.

Η Γερμανία υπόσχεται για τη σωτηρία της Γης 480.000 εκατομμύρια ευρώ· η Γαλλία 360.000 εκατομμύρια· η Ολλανδία 200.000 εκατομμύρια· η Αυστρία και η «σοσιαλιστική» Ισπανία 100.000 κάθε μια τους. Όλα αυτά συν τις συνεισφορές της Μεγάλης Βρετανίας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών φτάνουν το ανήκουστο ποσό των 2,2 τρισεκατομμυρίων δολαρίων, το οποίο με την προσθήκη της συνεισφοράς των ΗΠΑ αγγίζει τα 3 τρισεκατομμύρια.

Την ίδια μέρα ο Μπερλουσκόνι, πρωθυπουργός της Ιταλίας, σε ένα δείπνο προς τιμήν του στο Λευκό Πύργο, δηλώνει: «Έχουμε εμπιστοσύνη στον Πρόεδρο (Μπους) που είχε το κουράγιο να κάνει αυτό που θεωρούσε δίκαιο, αυτό που όφειλε να κάνει για τον ίδιο, το λαό του και για όλο τον κόσμο».

Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο μεγαλύτερος παραγωγός αερίων που προκαλούν το σύνδρομο του θερμοκηπίου και ο δεύτερος μεγαλύτερος κατά κεφαλήν, μετά την Αυστραλία, αποφάσισε ότι αυτά τα ποσά που βγήκαν από το Δημόσιο Ταμείο, δηλαδή από την κοινωνία, δεν θα κατευθυνθούν στις γιγαντιαίες ιδιωτικές τράπεζες που παίζουν τα δάνεια τους και τις μετοχές στο Καζίνο του χρηματιστηρίου, αλλά στη Γη που περιμένει την τελευταία ευκαιρία για να μας σώσει όλους. Οι

βιομηχανίες που χρησιμοποιούν άνθρακα ως ενεργειακή πηγή, τα αυτοκίνητα, οι τσιμινιέρες κοκ. εκπέμπουν στην ατμόσφαιρα διοξείδιο του άνθρακα ισοδύναμο με 6.000 εκατομμύρια τόνους καθαρού άνθρακα κάθε χρόνο. Ή, αλλιώς, 1000 κιλά κάρβουνο για κάθε άτομο, κατά μέσο όρο κάθε χρονιά στην ατμόσφαιρα. Αυτή η συγκέντρωση αερίων αυξήθηκε κατά 31% από το 1750, και τώρα είναι η πιο υψηλή από κάθε άλλη περίοδο στα τελευταία 40 εκατομμύρια χρόνια. Το ξέρουμε. Οι υπολογισμοί έλεγαν ότι, το 2050, το ένα τέταρτο όλων των ειδών των φυτών και των ζώων της γης θα εξαφανισθούν. Αλλά τώρα αυτή η μοναδική ένεση κεφαλαίων αλλάζει την όλη φιλοσοφία.

Η δεκαετία του 1990 ήταν η πιο θερμή των τελευταίων χιλίων χρόνων, αλλά το χρήμα θα σώσει την Ανταρκτική που, αν έλιωνε, η στάθμη της θάλασσας θα ανέβαινε 61 μέτρα. Η Ινδονησία θα μπορέσει να διασώσει τους προσεχείς μήνες τα 129 είδη θηλαστικών και τα 104 των πτηνών που είναι στο χείλος της εξαφάνισης. Οι ΗΠΑ υπόσχονται να περισυλλέγουν όχι μόνον το 11% των στερεών αποβλήτων (έναντι του 30% της Ευρώπης) αλλά το 100%. Είμαστε στην αρχή της γέννησης ενός άλλου δυνατού κόσμου. Η Βραζιλία θα αναδασώσει μια έκταση ίση με την επιφάνεια του Βελγίου που ξεχέρσωσε τα χρόνια του 1990. Ανάμεσα στο 2005 και 2007 η Αρκτική έχασε σε πάγους, σύμφωνα με τη ΝΑΣΑ, το αντίστοιχο με δυο Ισπανίες. Αυτό τώρα δεν θα ξανασυμβεί ποτέ.

Ο Μάικλ Μουρ που στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης είχε βρίσει τις κυβερνήσεις λέγοντας ότι η Γουόλ Στρητ και οι σύμμαχοί της δημιούργησαν την καταστροφή για να ληστέψουν ύστερα τα πάντα σαν γκάγκστερ, λεηλατώντας και το τελευταίο δολάριο του δημόσιου χρήματος, αναγκάζεται να υπαναχωρήσει, αφού τώρα η προσπάθεια γίνεται για να συγκρατηθεί η πλανητική ωρολογιακή βόμβα. Ανάμεσα σε χιλιάδες άλλες πρωτοβουλίες και εκατομμύρια θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν για να μπει φρένο στην υπερθέρμανση του πλανήτη, φιγουράρει επίσης η προσπάθεια τού να γεμίσει ο πλανήτης με δέντρα. Ένα δέντρο εξαφανίζει έναν τόνο διοξειδίου του άνθρακα στη διάρκεια της ζωής του. Το ξέρουμε. Με λίγα δέντρα εξαφανίζουμε τη ζημιά που κάνει ένα αυτοκίνητο. Ξέρουμε επίσης ότι το να καταναλώνουμε φρέσκα προϊόντα είναι ορθολογικό, γιατί η παραγωγή των κατεψυγμένων τροφών ξοδεύει δέκα φορές παραπάνω ενέργεια. Ξέρουμε επίσης ότι η κατασκευή του ανακυκλωμένου χαρτιού καταναλώνει από 70% μέχρι 90% λιγότερη ενέργεια και βοηθάει στη διάσωση των δασών. Επί τέλους ξέροντας τόσα πράγματα, κάθε φορά γίνονται και περισσότερα.

Ξεκίνησε, λοιπόν, η εποχή της «κλιματικής δικαιοσύνης». Οι άλλοτε ρυπαντές επουλώνουν τις πληγές της γης και όλο αυτό χάρη στην ιδιοφυή, ανθρωπιστική επιποΐτα τού να μην επιδοτηθούν οι οικονομίες των πλουσίων, αλλά το να δοθεί μια τελευταία ευκαιρία σε όλους.

2. Κρίση και επιάλτες

Φεύγοντας από τα όνειρα για να περάσουμε στο βασίλειο του επιάλτη θα πρέπει να διατυπώσουμε μια ερώτηση. Ο επιάλτης είναι ένα όνειρο επιπλωμένο με φρικτές εικόνες. Τα κύτταρα, τότε, αναπνέουν με δυσκολία και, κάτω από αυτή τη βαριά τερατώδη κατάσταση, αναρωτιούνται: Ποια είναι τα προγνωστικά για τη ζωή σε αυτή την κατάσταση κρίσης του καπιταλισμού; Δεν μπορούμε να αφήσουμε χωρίς απάντηση την ερώτηση, γιατί δεν μπορούμε να εγκαταλείψουμε τις προσπάθειές μας για να έρθει αυτή η απάντηση. Προγνωστικά για τη ζωή; Ή πώς να ορίσουμε τους επιάλτες;

Ο Κένυς έγραφε πως τον 19ο αιώνα δημιουργήθηκε μια πλατιά, ισχυρή και σεβαστή τάξη προσώπων βολεμένων και πολύ πλουσιών που δεν κατείχαν ακίνητα, γη, επιχειρήσεις ούτε πολύτιμα μέταλλα, αλλά μόνον έναν τίτλο ετήσιου εισοδήματος σε νόμιμο χρήμα. Ο εισοδηματίας υπήρξε το καύχημα του 19ου αιώνα. Τα κεφάλαια των εισοδηματιών, συγκεντρωμένα σε παντοδύναμες τράπεζες, δημιούργησαν την τραπεζοκρατία. Οι τράπεζες αγόρασαν τις βιομηχανίες και άρχισαν να καθορίζουν την κρατική πολιτική κατευθύνοντάς την προς μια καινούρια αναδιανομή του κόσμου. Η γιγαντιαία αύξηση των μέσων συγκοινωνίας –ναυσιπλοΐα, σιδηρόδρομοι, τηλεγράφος, διώρυγα του Σουέζ κ.ά.– δημιούργησαν την παγκόσμια αγορά. Η παραγωγή και οι ανταλλαγές αυξάνονταν με γεωμετρικούς ρυθμούς, αλλά οι μισθοί παρέμεναν στάσιμοι. Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και της παραγωγικότητας, οι αποθήκες γέμιζαν με προϊόντα που δεν πουλιώνταν, έτσι που το χρήμα γινόταν κάθε φορά και περισσότερο αντικείμενο αγοραπωλησιών. Η κεφαλαιοκρατική κρίση του 1907 επιτάχυνε τις προετοιμασίες για ένα καινούριο ξαναμοίρασμα του αποικιακού κόσμου και των εδαφών, όπου θα έπρεπε να εξαχθούν τα εμπορεύματα που δεν μπορούσαν να πουληθούν και τα κεφάλαια που δεν βρίσκανε διέξοδο για να παραχθεί το κέρδος των εισοδηματιών. Η έξοδος σε αυτή την παγκόσμια κρίση υπήρξε ένας παγκόσμιος πόλεμος. Με την καταστροφή ο παγκόσμιος πόλεμος διόρθωσε τις παγκόσμιες παραμέτρους. Η γη μολύνθηκε, τα νερά δηλητηριάστηκαν, ο πλανήτης λεηλατήθηκε για να μπορούν, αμέσως μετά, να αυξάνονται στράτοί που εξοντώνονταν από χαράκωμα σε χαράκωμα.

Ο πόλεμος κατέστρεψε τις φορτωμένες με απούλητα εμπορεύματα αποθήκες των νικημένων, κατέστρεψε την υποχρεωτική ανεργία εξαφανίζοντας ανθρώπινες υπάρξεις, κατέστρεψε τις ανταγωνιστικές βιομηχανίες, έτσι που αμέσως μετά μπορούσαν να αρχίσουν ξανά από την αρχή, δίχως φόβο πια, τουλάχιστον δίχως το φόβο των απούλητων εμπορευμάτων. Αλλά τότε εμφανίστηκε, ξαφνικά, ο φόβος της επανάστασης. Πολύ γρήγορα, όμως, νίκησαν, διέφθειραν και συκοφάντησαν τις επαναστάσεις. Έγινε μοιραίο να ξαναρχίσουν να παράγουν με μισθούς στάσιμους, αφού

κατάφεραν να ξεμπερδέψουν, γύρω στο 1923, με τις επαναστάσεις των ανθρώπων που επέστρεφαν συγχυσμένοι από τα μέτωπα του πολέμου.

Αλλά η υπερπααραγωγή ξαναεμφανίστηκε πολύ γρήγορα στον οικονομικό ορίζοντα. Εξάλλου, τώρα η παγκόσμια αγορά, κρίκος σύνδεσης ανάμεσα στις εθνικές αγορές, αποδιοργανώνονταν από τις ανισομετρίες του πιστωτικού συστήματος που άφησε πίσω του ο πόλεμος. Ένας από τους λόγους της ανισοροπίας ήταν ότι οι πιστώτριες χώρες, και πρώτη απ' όλες οι ΗΠΑ, υποχρέωναν τις οφειλέτριες χώρες να πληρώνουν τους λογαριασμούς τους με χρυσό και αυτό εμπόδιζε τις εξαγωγές προς τις πιστώτριες χώρες. Στους οφειλέτες πολύ σύντομα τελείωσε το χρυσάφι.

Τον Μάρτη του 1929 οι ΗΠΑ φτάσανε στο μικρότερο μέχρι τότε ποσοστό ανεργίας, κάπου ένα 0.9%. Έμοιαζε σαν η ευημερία να μην γνωρίζει σύνορα. Η ευημερία ήταν συγκινητική. Αλλά η βορειοαμερικάνικη οικονομία βασιζόταν στις εύκολες πιστώσεις και σε ομολογιακά δάνεια προς την Ευρώπη με στόχο να την υποτάξει. Οι εύκολες πιστώσεις άρχισαν να μην πληρώνονται και να καθυστερεί η επιστροφή των ευρωπαϊκών ομολογιακών δανείων. Η έκδοση νέων τίτλων υπήρξε ξέφρενη. Στα τέλη του ίδιου χρόνου από την ευημερούσα Γουώλ Στρήτ δεν έμεινε τίποτε. Πολλοί εκατομμυριούχοι ρίχτηκαν για τελευταία φορά στην ιστορία από τα ψηλά διαμερίσματα των ουρανοξυστών. Το 1930 έγινε προσπάθεια να σταματήσει η κρίση εκδίδοντας νέους τίτλους, αλλά η ανεργία ήταν ήδη 7.8% και το 1933 έφτασε το 25.1%. Ένας στους τέσσερις βιομηχανικούς εργάτες βρισκόταν στο δρόμο ζητιανεύοντας. Πέντε χιλιάδες τράπεζες σε λίγους μήνες καταβροχθίστηκαν στα σιαγόνια της τραπεζιτικής κρίσης. Επειδή ο χρυσός εξαφανίζονταν γρήγορα, το 1933 οι ΗΠΑ έπαψαν τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό. Η κυβέρνηση υποχρέωνε κάθε πολίτη να παραδώσει το χρυσό στην κεντρική Τράπεζα. Ο χρυσός εθνικοποιήθηκε και το δολάριο υποτιμήθηκε. Με νόμο, το περιεχόμενο σε χρυσό ενός δολαρίου μειώθηκε κατά 40%, και έτσι αυξήθηκαν τα αποθεματικά, αλλά ο φτωχός κόσμος έχανε τις λιγοστές του οικονομίες. Ο πληθωρισμός καταβρόχθιζε τα λιγοστά χρήματα των εργατών. Η Γαλλία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, η Ιταλία, η Σουηδία αμέσως έκαναν το ίδιο. Η μόνιμη ανεργία στις ΗΠΑ διατηρούνταν στο 16.7% τη χρονιά του 1939. Η έξοδος από την κρίση υπήρξε και πάλι η κατασκευή όπλων. Η Γερμανία, π.χ., ανάμεσα στο 1931 και το 1935 έχασε σχεδόν το 90% του χρυσού της, αλλά το επένδυσε σε εργοστάσια όπλων και έβγαλε τους εργάτες από την πείνα με θέσεις στα εργοστάσια των όπλων. Τα όπλα επίσης είναι ένα εμπόρευμα. Για να αποδώσουν κέρδος είναι αναγκαία μια αγορά που είναι ο ίδιος ο πόλεμος, γιατί αν δεν καταναλωθούν, οι αποθήκες θα συνεχίσουν κατά τον ίδιο τρόπο να γεμίζουν όπως και με οποιοδήποτε άλλο εμπόρευμα. Εκατομύρια άνθρωποι προετοιμάζονταν για να φάνε όπλα, να γονιμοποιήσουν τις γυναίκες τους με οβίδες, να αντικαταστήσουν τα πουλιά με βομβαρδιστικά και

τα ψάρια με θωρηκτά. Εκατομμύρια άνθρωποι «σώζονταν» με τα όπλα. Η «σωτηρία» ήταν ένα πρόπλασμα της καταιγίδας.

Αυτά τα χρόνια του '30, τα ηγετικά καπιταλιστικά κράτη για να αποφύγουν τις συνέπειες αυτής της ανήκουστης κρίσης και σε βάρος άλλων ανταγωνιστριών χωρών, δημιούργησαν οικονομικά και εμπορικά μπλοκ. Η Μεγάλη Βρετανία το δικό της, η Γαλλία, η Ιαπωνία, η Γερμανία και η Ιταλία κάθε μια το δικό της. Στη συνέχεια μειώθηκε το διεθνές εμπόριο. Βαδίζανε, λοιπόν, για το Β Παγκόσμιο για άλλη διανομή πιο σκληρή και κολοσσιαία. Ένας πόλεμος που θα ερήμωνε τη γη. Που θα ερήμωνε την έννοια του ανθρώπου. Το Άουσβιτς υπήρξε η πιο πειθαρχημένη αλληγορία για την επίλυση της κρίσης: «Η εργασία απελευθερώνει» στην είσοδο του στρατοπέδου των σκλάβων και με εξαφανισμένο το μισθό στην ξέφρενη χίμαιρα μιας κυρίαρχης τάξης που έλεγε: επιτέλους εργοστάσια χωρίς μισθούς και θάλαμοι αερίων αντί για συντάξεις. Πενήντα εκατομμύρια νεκρών λίπαναν τη γενική δηλητηρίαση των υδάτων, της ατμόσφαιρας, των πεδιάδων και των κατεστραμμένων πόλεων. Οι ατομικές βόμβες πάνω από τη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι γονιμοποίησαν εκατοντάδες πυρηνικές δοκιμές πάνω και κάτω από τη γη, όπου πειραματίζονταν, πάνω και κάτω, για έναν τελικό πόλεμο.

Οι τράπεζες γιγαντώθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 με το λίπασμα των εταιρειών εξόρυξης πετρελαίου. Μια απίστευτη μάζα από ιπτάμενα κεφάλαια, από πετροδολάρια, αναζητούσαν μια εισοδηματική τοποθέτηση. Αντί για τον ατομικό εισοδηματία του 19ου αιώνα, τώρα ο μετοχικός εισοδηματίας. Ήταν μια άγρια κρίση του συστήματος. Δεν υπήρχε χώρος για να τοποθετηθεί η μάζα των πετροδολαρίων και, φυσικά, έγινε σκέψη για έναν άλλο μεγάλο πόλεμο. Αλλά διαφορετικόν. Χρησιμοποιήθηκε γι' αυτό μια οικονομική θεωρία σε απαξίωση οχυρωμένη στο πλούσιο Πανεπιστήμιο του Σικάγου. Μια θεωρία που υποστήριζε πως πρέπει να φτιάξουν δικτατορίες στον τρίτο κόσμο υπό την ηγεσία μιας φούχτας οικονομολόγων και στρατιωτικών, υποχρεώνοντας την κοινωνία σε αυτά τα κράτη να δανειστεί μυθικά εξωτερικά δάνεια για να τα λεηλατήσουν αυτοί οι ίδιοι αργότερα, μέσα από το πέρασμα των αποθεματικών στις δανείστριες τράπεζες. Το εξωτερικό χρέος πολλαπλασιάστηκε επί δέκα σε λίγους μήνες. Εξωτερικά δάνεια για να κλείσουν εργοστάσια, για να «εξυγιάνουν» δήθεν τις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας και να αποζημιώσουν τους εργαζόμενους έτσι που οι επιχειρήσεις να τελειώσουν ιδιωτικοποιημένες· εξωτερικά δάνεια για να προσελκύσουν ρυπογόνες βιομηχανίες εξόρυξης· εξωτερικά δάνεια για να αφήσουν εκατομμύρια ανθρώπων χωρίς τίποτε και δάνεια για να κλείσουν τα δημόσια σχολεία που δεν θα χρειάζονταν πια αυτοί οι χωρίς τίποτε άνθρωποι και εξωτερικά δάνεια για να μειώσουν το αχρείαστο τώρα κράτος για ανθρώπους χωρίς τίποτε, φτιάχνοντας, τέλος, ένα κράτος μικρό, στην υπηρεσία των ανθρώπων που πήραν στα χέρια τους τα πάντα. Έτσι κατάφεραν ώστε οι άνθρωποι χωρίς τίποτε να υπερασπίσουν ξαφνι-

κά με τα δόντια το παραπάνω σχέδιο κάτω από το σύνθημα του: «είμαστε άσχημα αλλά θα πάμε καλύτερα». Το κοινωνικό συμβόλαιο που προτείνονταν από τους πάνω έλεγε: «εσείς κλέψτε ό,τι θέλετε εκεί κάτω με αντάλλαγμα να αφήσετε εμάς να κλέβουμε ό,τι θέλουμε εδώ πάνω». Το συμβολικό κλειδί για αυτόν τον πόλεμο ονομάστηκε «προσαρμογή». Έπρεπε να προσαρμόσουν αυτή τη δίχως λύτρωση μετανεωτερικότητα. Το εξωτερικό χρέος των αναπτυσσόμενων χωρών ήταν η πρωτότυπη μορφή που πήρε αυτός ο πόλεμος.

Η κρίση επιλύονταν με κάθε είδους πολέμου. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αγχάλιασε σαν μια πυρκαγιά τον κόσμο. Χώρες που εξαφανίζονταν σε λίγους μήνες. Από τη Στοκχόλμη και άλλες διεθνείς συνδιασκέψεις η καινούρια περιβαλλοντολογική συνείδηση επέβαλε την τρέλα των κυρίαρχων του πολέμου. Τα δυο κοινωνικά υποκείμενα που δεν χωρούσαν σε αυτό το νέο τρόπο παραγωγής αυτού του πολέμου και στάλθηκαν, σαν στρατιώτες του πεζικού στην πρώτη γραμμή του μετώπου, ήταν οι νέοι και οι γέροι. Δεν υπήρχε παραγωγική θέση γι' αυτούς. Θεωρήθηκαν μια περιττή «δαπάνη». Απολύτως μη παραγωγικοί και αχρείαστοι οι νέοι, αυτοί που άλλοτε, με τη φωνή του ποιητή Ρουμπέν Νταρίο, ονομάζονταν «νεολαία, αιώνιος θησαυρός» πετάχτηκαν σε χωματερές και υπονόμους. Ούτε το παραμικρό ενδιαφέρον ακόμη και για μια «ευέλικτη εργασιακή αγορά», εργαλείο για τη συμπίεση των μισθών. Οι άνθρωποι παρακαλούσαν για μια θέση εργασία όπου θα τους εκμεταλλεύονταν μέχρι την εξόντωση. Οι νέοι έγιναν οι «νέοι ινδιάνοι». Τους φτωχούς νέους τους εξολόθρευσαν με νοθευμένα ναρκωτικά και με το εύκολο πάτημα της σκανδάλης σε πόλεις ενθουσιασμένες με την αγορά. Τους γέρους, όπως στην Αργεντινή της δεκαετίας του 1990, με αυτοκτονίες.

Και ξαφνικά ο νεοφιλελευθερισμός κατέπεσε παταγωδώς. Κατέπεσε με κοινωνικές εκρήξεις και νεκρούς στους δρόμους. Αλλά στην μεταπολεμική περίοδο της τελευταίας δεκαετίας, ξανάρχισε μια επιστροφή στον εισοδηματισμό, τώρα με τις χρηματιστηριακές φούσκες που είχαν ριχτεί στην αγορά των αξιών. Τρυγήθηκαν χιλιάδες εκατομμυρίων σε κέρδη. Θεωρήθηκε πως αυτό που κάποιος του έδινε τον τίτλο («το μέλλον») δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα επαναλαμβανόμενο παρόν από απεριόριστα κέρδη. Με τα λεφτά των ταμείων εκατομμυρίων εργαζομένων τοποθετημένα στο καζίνο συγκεντρώθηκαν αμείλικτα περιουσίες. Τα κέρδη ήταν καθάρια, αλλά οι συντάξεις περίμεναν στο καθαρτήριο ή, ακόμη χειρότερα, σε χαρτιά για την επιβεβαίωση του μηδενός. Στο μεταξύ εμφανίζονταν οι πρησμένοι, ενοχλητικοί, ταραγμένοι δείκτες της πλανητικής υπερθέρμανσης.

Όταν δεν υπήρχε πια χώρος για να τοποθετήσουν περισσότερες χρηματιστηριακές φούσκες σε άνοδο, παίρνοντας υπόψη πως τα παγκόσμια χρηματιστήρια έπαιζαν κάθε μέρα σε χρήμα το ισοδύναμο με το παγκόσμιο εμπόριο μισού αιώνα, η φούσκα έσπασε και μας είπαν ότι αυτή ήταν η χειρότερη κρίση στην ιστο-

ρία του καπιταλισμού. Κι όμως, δεν προσπάθησαν να σώσουν τις ανθρώπινες υπάρξεις, συστατικό τμήμα του οικοσυστήματος, δεν προσπάθησαν να σώσουν τη γη από τη ρύπανση που οι σαπουνόφουσκες του χρηματιστηρίου τραυμάτιζαν μέσα από μια χαζή υπερκατανάλωση και το καταξόδεμα των ενεργειακών πόρων, αλλά τρέξανε να σώσουν τις τράπεζες που είχαν κάνει μυθικές περιουσίες πουλώνοντας εγκαίρως τις μετοχές που ξέρανε πως θα πέσουν και μένοντας με εκατομμύρια κατοικίες των οφειλετών στα χέρια τους, και σαν να μην έφτανε αυτό, επιδοτούνταν επί πλέον από τα κράτη με τα πιο μεγάλα κεφάλαια που είχαν ποτέ συσσωρευθεί στην ιστορία ως επιβράβευση για την κρίση που δημιούργησαν. Αυτή η κρίση δεν είναι πια μια κρίση ενός οικονομικού μοντέλου, είναι μια *terra incognita*.

Η κρίση, το ξέρουμε, μπορεί να αποφευχθεί, όπως συνέβη στον 20ό αιώνα μέσα από τεράστιες στρατιωτικές δαπάνες, και σαν μην ήταν αρκετό αυτό, με μείωση των μισθών και άνοδο των τιμών καθώς επίσης και με κερδοσκοπία. Η έλλειψη ρευστότητας απλώνεται σε όλη την οικονομία, από τους καταναλωτές μέχρι τις τράπεζες και τη βιομηχανία. Οι τράπεζες πετάν στο δρόμο περίπου 200 χιλιάδες εργαζόμενους κάθε μήνα στις ΗΠΑ.

Η Ισλανδία θεωρούνταν το πρότυπο σε αυτή την κατεύθυνση και μέχρι το κραχ ήταν όπως το καναρίνι στα ανθρακωρυχεία. Όσο το καναρίνι κελαηδούσε ήξεραν οι ανθρακωρύχοι ότι υπήρχε αρκετό οξυγόνο στις στοές. Στην Ισλανδία έγινε εν τέλει ότι και στην Αργεντινή, δηλαδή η καταλήστευση των μικρών και μεσαίων αποταμιευτών για να σωθούν οι τράπεζες που ήδη είχαν φύγει παίρνοντας μαζί τους τα πάντα.

Μια τόσο βαθιά κρίση οι κυρίαρχοι θα προσπαθήσουν να την επιλύσουν με άλλον μεγαλύτερο πόλεμο. Εδώ και τώρα είμαστε υποχρεωμένοι να σκεφτούμε τη μορφή που θα πάρει αυτός ο πόλεμος.

3. Κρίση και εγρήγορση

Αν το περιβάλλον, σύμφωνα με τον Enrique Leff, δεν είναι η οικολογία, αλλά το πεδίο των σχέσεων ανάμεσα στη φύση και τον πολιτισμό, το υλικό και το συμβολικό, ανάμεσα στο είναι ως ύπαρξη και ως σκέψη, τη γνώση πάνω στις στρατηγικές οικειοποίησης του κόσμου και της φύσης, είναι εύκολο να μαντέψουμε ότι ο επόμενος πόλεμος θα είναι κόντρα στο περιβάλλον.

Είπαμε ότι πρώτα οι τράπεζες θα ληστέψουν τα κράτη, ύστερα θα ληστέψουν συνολικά τις οικονομίες των αποταμιευτών. Από την ευτυχισμένη παγκοσμιοποίηση και την πολεμική παγκοσμιοποίηση στη ληστρική παγκοσμιοποίηση, που εμπερικλείει το βιασμό μιας Γης στο χείλος της ξηρασίας ή του πνιγμού.

Μια τεράστια περιβαλλοντική κρίση μπορεί –κάτω από αυτή την αυτοκτονική

αντίληψη— να οδηγήσει σε παραγωγές και δαπάνες για να βγάλουν το σύστημα από την επικίνδυνη απειλή. Βρισκόμαστε στα σύνορα ανάμεσα στο ορθολογικό και το ανορθολογικό. Η επιστημολογική διαδρομή θα υπερβεί τις παλιές οριοθετήσεις. Ένας πόλεμος κόντρα στη Γη για να κερδοσκοπήσουν κάποιοι από τις επιχειρήσεις για τη σωτηρία δήθεν της Γης. Μια Γη ιδωμένη σαν εχθρός, που πριν την άφησαν στο χείλος της καταστροφής—μέσα από μια σειρά παραλείψεις— για να τη δαμάσουν στη συνέχεια, μέσα από ένα καινούριο σχέδιο Μάρσαλ, καλώντας τους λαούς να δώσουν—πράγμα που θα αναγκασθούν να κάνουν— και θα 'ναι πάλι οι τράπεζες που θα διαχειρισθούν το σχέδιο, προχωρώντας σε μια περιβαλλοντική «αναπαλαίωση». Μια ανοησία.

Η περιβαλλοντική επιστημολογία περνάει λοιπόν μέσα από την εγρήγορση. Η περιβαλλοντική επιστημολογία που δεν θα στέκεται μόνο στη γνώση, αλλά πάνω από όλα σε αυτή τη δουλειά την καμωμένη τη νύχτα και που θα τοποθετεί στο πρώτο πλάνο της πολιτικής της πλατφόρμας την επιθυμία του ανθρώπου να μπορεί να ζήσει πάνω στη γη τη—φωτισμένη από τη γονιμότητα του ήλιου— μέρα. Η περιβαλλοντική επιστημολογία ως μια πολιτική του ανθρώπινου ενάντια σε μια κάθε φορά μικρότερη ομάδα που προφανώς είναι τρελή. Η συνάντηση ταυτοτήτων, γνώσεων, διαφορετικότητας όχι ως ένα εμπόδιο στην ουτοπία αλλά, με τα λόγια του Leff, θρεμμένη από την επερχόμενη αλήθεια που καρτεράμε. Ένας διάλογος γνώσεων και δράσεων. Ειπωμένο με τη μεταφορά του χείλους, όπως την περιέγραφε ο Guillaume Apollinaire:

«Πλησιάστε στο χείλος του γκρεμού» —τους είπε—

«Όχι, δεν μπορούμε, θα πέσουμε».

«Πλησιάστε στο χείλος» επανέλαβε.

«Όχι, δεν θέλουμε, φοβόμαστε».

Και αυτοί πλησίασαν.

Και αυτός τους έσπρωξε.

Και αυτοί πέταξαν.

Στο χείλος της περιβαλλοντικής επιστημολογίας βρίσκονται τα μέσα για να αντιμετωπίσουμε αυτό τον πόλεμο. Στο χείλος βρίσκεται η εγρήγορση. Μια παγκόσμια συνδιάσκεψη για την υπερθέρμανση του πλανήτη που άλλαξε από την πρώτη μέρα τη θεματολογία της για να ασχοληθεί με την οικονομική υπερθέρμανση σημαίνει πως το παράδειγμα πάνω στο οποίο κινείται η κλασική οικονομία της μετανεωτερικότητας και οι κυρίαρχες ομάδες της έχει αποτύχει ολοσχερώς. Έχει αποτύχει ολοσχερώς, πολιτιστικά, κοινωνικά, ηθικά, συμβολικά, επιστημολογικά, περιβαλλοντικά.

Αν η ζωή είναι πάντα αβέβαιη—παρατήρησε κάποτε ο Edgar Morin— ο θάνατος αντίθετα είναι βέβαιος και αναπόφευκτος. Η μοναδική βεβαιότητα που μας αφήνει αυτή η κρίση με τις παγκόσμιες φούσκες είναι ο θάνατος. Σαν ένα «γε-

νετικό σινιάλο», σαν να βρίσκεται ο θάνατος στο «πρόγραμμα» του οικονομικού της σχηματισμού και σαν να ξεδίπλωναν αυτές οι φούσκες το θάνατο των ειδών, τη βιοκένωση, τη νέκρωση της γονιμότητας, τον πρόωρο μαρασμό των γήινων φύλων. Αν σε κάποια έντομα ο θάνατος επέρχεται αμέσως μετά την αναπαραγωγή, στα παγκόσμια χρηματιστήρια ο θάνατος επέρχεται άμεσα μαζί με την ηθονική σκέψη πως η Γη δεν είναι ούτε καν ένα έντομο.

Η αρχή του Bichat: «η ζωή είναι το σύνολο των λειτουργιών που αντιστέκονται στο θάνατο», θα μπορούσε να μεταφραστεί σε οικoανθρωπολογικούς όρους πως «το περιβάλλον είναι το σύνολο των λειτουργιών που αντιστέκονται στα χρηματιστήρια και στις φούσκες».

Ζωή σήμερα είναι να ξαναξεκινάμε κάθε στιγμή μια επίθεση κόντρα στον πόλεμο τον κηρυγμένο από τις οικονομικές ομάδες της φούσκας, που στη συνέχεια θα είναι αυτές που θα προσπαθήσουν να κερδοσκοπήσουν από τα λεφτά του σχεδίου “διάσωσης”. Μια στρατηγική όχι και πολύ διαφορετική από αυτήν της κυβέρνησης Μπους στο Ιράκ: πρώτα να καταστρέψουμε τα πάντα για να μπορέσουμε μετά να τα ξαναχτίσουμε πανάκριβα. Να καταστρέψουμε τα πάντα για να τα ξαναφτιάξουμε από την αρχή με τα έξοδα των ίδιων των θυμάτων. Αλλά η Γη είναι μια λεπτεπίλεπτη κλωστή.

Γι’ αυτό κι εκείνο επιτρέπει τη ζωή θα επιτρέψει και την επιβίωση. Οι ιδιότητες που επέτρεψαν την εξέλιξη και την εξάπλωση της ζωής θα επιτρέψουν και αυτή την επίθεση κόντρα σε αυτόν τον κηρυγμένο και ακήρυκτο πόλεμο.

Ο μεταμοντέρνος πόλεμος των κυρίαρχων και ενός συγκεκριμένου οικονομικού και χρηματοδοτικού μοντέλου κόντρα στη Γη, είναι το σύνολο των εξαναγκασμών και των ανωμαλιών που καταστρέφουν τη βιολογία, τη σκέψη, το συναίσθημα, τη συμπεριφορά και την τέχνη. Υπό αυτή την έννοια αυτός ο πόλεμος –η “λύση” στην κρίση– εμπεριέχει τόσο τον κίνδυνο της καταστροφής όσο και τη δυνατότητα αλλαγής των στάσεων μας απέναντι στη Γη και τους εχθρούς της.

Κάθε ύπαρξη που γεννιέται είναι ένας κόσμος. Κάθε δράση που στοχεύει στο υπερκέρδος είναι η μεταφορά του θανάτου κόσμων. Μόλις που αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε τι συμβαίνει.

Σε σχέση με την αρχή του Bichat, τώρα επίσης είναι δυνατόν να χρησιμοποιήσουμε μιαν άλλη συμπληρωματική αρχή: «η ζωή είναι το σύνολο των λειτουργιών που είναι ικανές να χρησιμοποιήσουν το θάνατο». Οι θανάσιμες απειλές για τη Γη, στον ίδιο τον homo sapiens, τροφοδοτούν απαντήσεις απέναντι στο θάνατο. Η μεγάλη εξέλιξη της γης θα εξαρτηθεί από την πρόσκτηση και την ενσωμάτωση του θανάτου σαν τους οργανισμούς που ζουν από το θάνατο των κυττάρων που τους συγκροτούν. Ο θάνατος του πολεμικού συστήματος σαν μοναδική απάντηση στην κρίση θα ξαναζωτανέψει, θα ξανατροφοδοτήσει τη ζωή και τους καινούριους ανθρώπινους κύκλους. Εκεί στηρίζεται η απάντηση του Simmel, όπως

την μεταγράφει ο Morin: «Η ζωή χρειάζεται εσωτερικά το θάνατο ως το άλλο του οποίου η προσθήκη τής δίνει τη δυνατότητα να υπάρχει».

Ο εσωτερικοποιημένος θάνατος μπορεί να εμφανιστεί ως καρκίνος ή μπορεί να εμφανιστεί ως εκείνο το όριο της ζωής ανάμεσα στην καταστροφή ή στο πέταγμα. Έχουμε φτάσει σε ένα σημείο όπου η ζωή στη Γη έχει μετατραπεί σε παράταση, καταστροφή, παρακμή και σκουπιδαριό. Η περιβαλλοντική κουλτούρα εμφανίζεται τότε ως μια συνείδηση σε εγρήγορση. Και αν είναι αλήθεια ότι όποιος δεν αναγεννιέται, πεθαίνει, κάτω από τις σημερινές συνθήκες της ληστρικής παγκοσμιοποίησης, η Γη πεθαίνει. Και αντίστροφα, αν είναι αλήθεια πως όποιος δεν πεθαίνει είναι γιατί αναγεννιέται, θα πρέπει, ηθικά και ανθρωπολογικά να ξαναβρεθούμε στο χείλος μιας αναγέννησης.

Ο θάνατος που σχεδιάζει αυτός ο πόλεμος είναι η απλοποίηση κάθε πολέμου. Γι' αυτό φαίνεται τόσο απλό το πρόγραμμά του, τόσο ελκυστική η ηδονή του, κάτι ανάμεσα στον οργασμό και την ασφυξία. Υπάρχουν πολλές μορφές ηδονής και αυτοί επέλεξαν την χειρότερη, την πιο ενοχλητική και διεφθαρμένη. Το κυρίαρχο μοντέλο δεν θέλει όνειρα, μόνο παραληρήματα. Ο πόλεμός τους τα απλοποιεί όλα, ανάγοντας το σύνθετο ζωντανό στις καταστατικές παραμέτρους του: απόλυτη αποσύνθεση και αυτοκαταστροφή. Αλλά κάνει πιο σύνθετες της δικές μας στάσεις και τις γνώσεις μας. Θα πρέπει, για να κάμουμε πιο σύνθετη τη ζωή, να ανακυκλώσουμε αυτόν τον πόλεμο και να τον αποσυνθέσουμε. Δεν υπάρχει ούτε πολύς χώρος ούτε πολύς χρόνος. Η έξοδος στην κρίση που σχεδιάζουν οι κυρίαρχοι δεν είναι παρά θάνατος, είναι ένας καρκίνος με την έννοια πως ροκανίζει τις αρχές αυτοοργάνωσης της ζωής, πως έρχεται να βουλιάξει τα σώματα και τα αγαθά στο τίποτε, για να τραφεί με κύτταρα υγιή και αισιόδοξα, να χτυπήσει με το ηλίθιο σφυρί του εγωκεντρισμού και του ανθρωπομορφισμού τη μήτρα της Γης.

Να διαχωρίσουμε λοιπόν τον πόλεμο σαν έναν καρκίνο από τη ζωτική αρχή που εμπερικλείει στους στόχους της αναγέννησης και της επιβίωσης. Υπό αυτή την προοπτική: «η ζωή είναι το σύνολο των λειτουργιών που αντιστέκονται στην οικονομική φιλοσοφία της ανισότητας, των δυσαρμονιών της και της εκμετάλλευσης κάποιων κόσμων πάνω σε άλλους, των λίγων πάνω σε όλους». Σε κάθε στιγμή αυτής της νέας σκέψης και αυτής της νέας αναγέννησης ξαναρχίζουμε τη ζωή και τη συνθετότητά της.

Το ζην που είναι «μοναχικό και αλληλέγγυο», κάτω από την οικολογική ματιά μπροστά στην κρίση είναι «αλληλέγγυο μέσα από ένα δίκτυο». Η αλυσίδα των ανθρώπινων ζωών που κάνει να ζήσει κάθε ζωή ξεχωριστά, τώρα γίνεται ένα πρόγραμμα κόντρα στον πόλεμο που μπορεί να κάνει τη Γη να ξαναζήσει. Στα σχέδια του πολέμου όλοι είναι μόνοι. Στα σχέδια του δικού μας αντιπολέμου καθένας είναι συστατικό στοιχείο της αλληλέγγυας ζωής.

Η πατροκτονική λύση απέναντι στην κρίση χτίζει τείχη ανάμεσα στη φύση και

τον πολιτισμό. Όλος αυτός ο πόλεμος είναι στον άνθρωπο, μας λένε, αλλά δεν είναι όλοι οι άνθρωποι σε αυτόν τον πόλεμο, τους απαντάμε. Στον μηχανισμό των τριάντα χιλιάδων εκατομμυρίων κυττάρων του ανθρώπινου σώματος και στο γενετικό του σύστημα, όπως εξελίχθηκε στη διάρκεια των τριών χιλιάδων εκατομμυρίων ετών, δεν εμπεριέχεται κατ' ανάγκην ο θάνατος της Γης.

Το βιολογικό στον *homo sapiens* είναι βουτηγμένο στον πολιτισμό. Η ίδια η αναπαραγωγή στον άνθρωπο είναι ένα πολιτισμικό γεγονός. Η ανθρώπινη ύπαρξη είναι έτσι γιατί ζει και ζει ως μια πολιτισμική ενότητα. Δεν είμαστε υπερφυσικοί, αλλά η σκέψη μπορεί να είναι. Το μίγμα ζωής και σκέψης που είναι ο άνθρωπος δημιουργείται επίσης και από το τυχαίο. Η εξατομίκευση ενός γονιμοποιημένου σπερματοζωαρίου ανάμεσα σε άλλα εκατόν ογδόντα εκατομμύρια νεκρά. Αυτή η περιβαλλοντική συνείδηση της εγρήγορσης παίρνει αυτό το τυχαίο ως εργαλείο, παίρνει την καταχρασμένη επιστήμη, την τεχνολογία από τα χέρια των κακεργετών, την υπερβολή στην εκμετάλλευση της βιοκένωσης, τους νυχτερινούς ψεκασμούς φυτοκτόνων, τα κριτικά κατώφλια, τις επιστροφές σε αρχαίες φιλοσοφίες για το σύμπαν των σπόρων, την υπερβολική ηλιθιότητα, την αγριότητα των οικοκτονιών, την παραβίαση των περιβαλλοντικών συνθηκών, την αδικία των καταδικαστικών ετυμηγοριών απέναντι σε μια φύση που παραμένει σιωπηλή, παίρνει όλα αυτά για να τα κάνει όλα λάσπη που μ' αυτή θα χτίσει τον γενέθλιο τοίχο της διατήρησης.

Ένα καινούριο περιβάλλον φτιάχνεται με όλο αυτό το σάπιο και από το σάπιο που άφησε πίσω του το παλιό περιβάλλον.

Τα πανεπιστήμια μπορούν να λειτουργήσουν σαν μια δύναμη αιχμής σε αυτή την αντιπολίτευση απέναντι στη ληστρική παγκοσμιοποίηση και στο βιασμό μιας Γης βαγδατοποιημένης. Όχι μόνο μέσα από την εκπαιδευτική τους λειτουργία, αλλά και με την προπαγάνδισή της πολιτικής και επιστημονικής συμμετοχής. Αλλά πάνω απ' όλα θα πρέπει να δράσουν οι νέοι. Θα πρέπει να επέλθει μια περιβαλλοντική νεανική επανάσταση. Οι νέοι ως η πολιτισμική γενετική παρακαταθήκη στην κατεύθυνση μιας αλλαγής παραδείγματος. Χτες, κάπου άκουσα πως σε μια πολιτεία του Μεξικού με 5 εκατομμύρια κατοίκους, το 99% δεν θεωρούσε σημαντικό για τις ζωές του το οικολογικό πρόβλημα. Είμαι βέβαιος πως αυτό το υπόλοιπο 1% θα πρέπει να είναι νέοι: 50.000 νέοι με το πάθος και τη θέληση της περιβαλλοντικής δημιουργίας μπορούν να αποτελέσουν μια πολυπληθή, γόνιμη και μαχητώδη πρωτοπορία.

Το λατινοαμερικάνικο πανεπιστήμιο σαρώθηκε τα τελευταία χρόνια από τους ανέμους της ανισότητας, Δημιούργησε σε σημαντικό αριθμό των καθηγητών μια ηθική βολέματος, δημιούργησε φτωχούς και πλούσιους στο σώμα των διδασκόντων.

Στο μεταξύ, οι νέοι, έξω από το πανεπιστήμιο, στέλνουν μηνύματα κινητής τηλεφωνίας στους παλιούς Ινδιάνους: Πώς να αλλάξουμε το πνευματικό και διανοη-

τικό κλίμα στις πόλεις, π.χ., για να αντισταθούμε στη ληστρική παγκοσμιοποίηση; Πώς να προσευχηθούν -όσοι προσεύχονται- όταν στο πλάι ουρλιάζει ο συναγεμμός ενός αυτοκινήτου; Πρέπει να κάνουμε πιο όμορφες τις πόλεις. Αλλά πώς; Ακόμα και αυτή τη στιγμή θα μπορούσαμε να φτιάξουμε ένα χάρτη της Γκουανταλαχάρα σύμφωνα με την ομορφιά και τη φρίκη των τοπίων της. Είμαι βέβαιος ότι τα μέρη της πιο σκληρής ασχήμιας, οι χώροι οι πιο ορφανοί από αγάπη, θα βρίσκονται στις λεωφόρους ταχείας κυκλοφορίας με τη μεγάλη συγκέντρωση αυτοκινήτων. Ακόμη κι αν πρόκειται για αυτοκίνητα καινούρια, άνετα, υπερσύγχρονα ή ακόμη και όμορφα. Δεν υπάρχει άλλη διέξοδος από τη δημόσια συγκοινωνία για να ξεριζωθεί αυτή η φρίκη των πόλεων και μια διαφορετική πνευματική ατμόσφαιρα να μας ξαναεσωματώσει στη λειτουργία του σπόρου.

Η σημερινή βλακεία είναι ένα εμπόδιο στην ανθρώπινη εξέλιξη. Είναι σαν να σκορπίζουν στο καζίνο τις ανάγκες των μελλοντικών γενιών. Είναι κάτι παραπάνω από ένα αδέξιο παραπάτημα της συνθετότητας. Ένα παραπάτημα που έχει μετατραπεί σε επικίνδυνη απόκλιση από την τέταρτη διάσταση του ανθρώπινου, της σκοπιμότητας της ζωής, αυτής που ενσωματώνει το άτομο στο είδος και στην κοινωνία. Η βλακεία που διαισθάνθηκε ιδιοφυώς ο Akiro Kurosawa. Μια βλακεία που ακυρώνει αυτή την τέταρτη διάσταση του ανθρώπινου, δηλαδή τη σκοπιμότητα του ζην, τη σκοπιμότητα του να μας αναγνωρίσουμε ως το πιο ανώτερο βαθμό εξέλιξης της γνωστής ύλης και, από την άλλη μεριά, ως τον πιο ανώτερο γνωστό βαθμό του να δρούμε πάνω στην ύλη, στην κατεύθυνση της έκπτωσής της και της εξαφάνισής της. Η βλακεία είναι μια αποτυχία. Είναι μια μόλυνση από ψέμα. Η αστάθεια, η αβεβαιότητα και οι αντιφάσεις δεν είναι αναγκαίο να παίρνουν τη μορφή της βλακείας.

Η συνδιάσχεψη του Πεκίνου, που έστρεψε τη θεματολογία της από την κλιματική αλλαγή στην οικονομική τάξη είναι μια τεράστια βλακεία. Μια βλακεία στο τετράγωνο. Τα τρία δισεκατομμύρια δολάρια με τα οποία επιδοτούνται οι υπεύθυνοι της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης είναι μια τεράστια βλακεία που σχεδόν αγγίζει τα όρια της ανθρωπολογικής εξαφάνισης. Η καινούρια ενότητα της ανθρωπίνης διασποράς θα πρέπει να περάσει, λοιπόν, σύμφωνα με την ιδέα του Compté, από την πατρίδα στη μητρίδα, ή, για να γίνουμε ακριβέστεροι, μέσα από την αποδοχή της αρχής της Pachamama [της μάνας Γης], σύμφωνα με τους μύθους των ινδιάνων κέτσουα. Μια κοιλιά πήλινη μέσα στις μεγάλες υδρίες τους, κοιλιές γεννήτριες σπόρων και νεκρών τοποθετημένων στη στάση των εμβρύων.

Απέναντι στην βλακεία, ένας ζήλος για να αντισταθούμε από τη μεριά της ζωής. Περιβαλλοντισμός ή βαρβαρότητα, θα έλεγα. Όπως υποστηρίζει ο John Bellamy Foster, εκδότης του *Monthly Review*, το πραγματικά ιστορικό ζήτημα που μας τοποθετεί η σημερινή στιγμή είναι σε ποιο βαθμό η ανθρωπότητα θα περιοριστεί να περιμένει να λυθεί η κρίση με όρους των κυριάρχων, μέχρι που όλα

να ξαναρχίσουν κατά τον ίδιο τρόπο στα χρηματιστήρια ή οι λαοί και τα δίκτυα τους πουν: “basta!” δραστηριοποιούμενοι πολιτικά. Σε αυτό τον αγώνα δεν αρκεί μόνον η πνευματικότητα. Δεν αρκεί το εγώ το ενσωματωμένο στο Θεό. Δεν αρκεί ούτε κι Θεός. Η ολιστική λειτουργία της στιγμής συνίσταται στο εξής: δεν αρκούν ούτε καν όλα. Χρειάζομαστε ακόμη περισσότερα. Εδώ βρίσκεται η κρισιμότητα των στιγμών που ζούμε. Όλα χρειάζονται και τίποτε δεν αρκεί. Αυτό που θα πρέπει να συμπληρώσουμε στην παρατήρηση του Foster είναι πως δεν υπάρχει χρόνος να ξεφύγουμε από τη κρίση χωρίς μια άλλη μεγαλύτερη και συνεχή κρίση. Να ξεφύγουμε από τη κρίση χωρίς τη Γη είναι αδύνατο. Να ξεφύγουμε από τη κρίση χωρίς εμάς θα παλέψουμε για να μην συμβεί

Εγκαταλειμμένη στη Γη κάθε ελπίδα συνθετότητας μένει η βαρβαρότητα μιας Γης χωρίς pachamama, χωρίς τις εμπλουτισμένες επιστροφές των νεκρών και των ζώντων, της μητρικής αγάπης, δηλαδή της δυνατότητας τού να είμαστε και να γινόμαστε στο υφάδι μιας φύσης και ενός πολιτισμού σε εξέλιξη, της συνύπαρξης και των πολλαπλών χρήσεων, της αμοιβαίας βελτίωσης και εξέλιξης, της δημιουργίας και της μορφογένεσης, της πραγμάτωσης και της επανανακάλυψης, της επανεφεύρεσης και του ξανανθίσματος. Η Γη της επαγγελίας δεν μπορεί να είναι η Γη που ξέρουμε. Δεν υπάρχει μια αποκλειστική λύση αλλά υπάρχει πια η συνείδηση της παγκοσμιοποιημένης βλακειάς. Η εγρήγορση απέναντι στην προγραμματισμένη βλακεία εμπερικλείει την ανάληψη του αγώνα κόντρα στην αδιαφορία. Θα συμφωνήσουμε με τον Morin πως ακόμη δεν κατανοούμε τις αιτίες της περιπέτειας που ζούμε. Αλλά βρισκόμαστε στο χείλος. Κάποιος πρέπει να μας σπρώξει από τις πλάτες για να πετάξουμε. Εμείς οι ίδιοι. Εδώ και τώρα. Μπορεί να μην περιμένουμε τίποτε από τώρα, μπορούμε να τα περιμένουμε όλα από τώρα. Αυτό που δεν μπορούμε να κάνουμε είναι να συμβιβαστούμε με τόση εγκληματική βλακεία. Η συνθετότητα των προβλημάτων που έθεσε η μεταμοντέρνα κρίση του ανθρώπου δεν μπορεί να αναχθεί σε μια κρίση της χρηματιστηριακής φύσκας. Αλλά η μεγάλη φύσκα έσπασε και αυτό που αποκαλύφθηκε είναι ο άνθρωπος γυμνός. Εμείς. Σήμερα και εδώ, ζωντανόι.

Για να διώξουμε το κιτρινωπό σύννεφο θα πρέπει να ξεκρεμάσουμε τον ουρανό. Να τον ξεπλύνουμε στη θάλασσα των ονείρων και να τον ξαναβάλουμε στη θέση του.

Μετάφραση: Βασίλης Αλεξίου